

Petolintuvihan synkkää historiaa Suomessa

VILJO ERKAMO

Petolintujemme esiintyminen tunnetaan maassamme nykyisin varsin tarkoin sekä yksittäisiä lajeja että maan eri alueita myöten. Merikallio (1955) selvitti maastoreikeilynsä ja laskelmiensa pohjalta koko petolintulajistomme levinneisyys- ja lukumääräsuhteet 1940- ja 1950-luvuilla. Suomen lintuAtlas (1983) antoi taas työnsä tuloksena kutakuinkin täydelliset tiedot koko lintulajistostamme ja lajien levinneisyydestä.

Tapporahoista

Kaikki edellä esitetyt tiedot linnustotamme ovat vasta viime vuosikymmeniltä. Petolinnuista meillä on kuitenkin tietoja jo paljon varhaisemmilta ajoilta. Maassammehan on maksettu tapporahoja vahinkoeläimistä jo vuodesta 1664 lähtien. Silloin Kaarle XI:n aikana annettiin kuninkaallinen metsästysäännös, joka määräsi tapporahan maksettavaksi jokaisesta surmatusta karhusta ja sudesta, vieläpä niiden pennuistakin. Karhuista maksettiin neljä ja sudesta kaksi taalaria.

Vuoden 1734 laissa tapporahoja tuottavien vahinkoeläinten listaa laajennettiin. Sen 23. luvussa sanotaan:

”Jokaisella on lupa vapaasti ampua tahi pyytää ja omanansa pitää karhu, susi, ilves, kettu, ahma, näätä, haukka, huuhkaja, kalasääksi ja muu raateleva lintu.” Tapporahoja ei mistään linnusta kuitenkaan luvattu, vain karhusta, sudesta ja ketusta sai palkkion.

Vuonna 1741 tapporahaa ryhdyttiin maksamaan myös peto- ja vahinkolinnuista sekä niiden munista ja poikaisista. Lintuja luettiin 15 ”lajia” kotkasta varpuseen. Kotkasta maksettiin 20, kanahaukasta 10 äyriä ja sadasta varpusesta 20 äyriä. On ehkä paikallaan luella tässä koko vahinkolintulajisto pahimmasta lähtien: kotka, kanahaukka, huuhkaja, haarahaukka (Ruotsissa), varpushaukka, nuolihaukka, pöllöt, korppi, varis, mustavaris, naakka, harakka, varpunen, pikkulinnut (tättingar) ja ilmeisesti keltasirkku (spinka). Maksettiinkohan silloin tappahaa tiaista ja pajulinnustakin?

Virallinen tapporahatilasto perustettiin vasta Venäjän vallan aikana v. 1856. Sen määräykset koskivat aluksi kuitenkin vain petonisäkkäitä. Vuonna 1868 tapporahojen maksatus pantiin kuntien niskoille ja 1876 tapporahatilastot – myös lintuja koskevat – määrättiin pidettäväksi entistä tarkemmin.

Professori Viljo Erkamo on tutkinut vanhoja tapporahatilastoja, erityisesti Viipurin läänin osalta. Tilastojen mukaan petolintuja tapettiin 1900-luvun alkuvuosina Suomessa samaan malliin kuin Maltalla nykyisin.

Vuosisadan vaihteessa (vuonna 1898) koko tapporahasysteemi uudistettiin metsästyslain muutoksen yhteydessä. Palkkioita luvattiin maksaa peräti viidestä nisäkkästä, nimitään karhusta, sudesta, ilveksestä, ketusta ja ahmasta sekä lisäksi vielä lukuisista linnuista kotkasta varikseen. Isojen petoeläinten tapporahoista huolehti valtio, vahinkolintujen tapporahoista kunta. Vahinkolintujen koko luettelon muodostivat; maakotka, merikotka, huuhkaja, hiiräpöllö, tunturipöllö, kaikki hukan sukuiset linnut, kalasääksi, korppi, varis, harakka, närhi ja ”kuusanko”. Kunta määrättiin ”jokaisesta sen alueelta tapetusta kotkasta, huuhkajasta, kanahaukasta, merilokista, korpista ja variksesta suorittamaan palkintoja seuraavin määrin: huuhkajasta viisi markkaa sekä pojasta 2 mk, kanahaukasta 3 mk ja pojasta 1 mk, merilokista 2 mk ja pojasta 50 penniä sekä korpista ja variksesta 15 penniä ja pojasta 10 penniä”.

Vuonna 1923 metsästyslakia uudistettaessa korjattiin taas vahinkoeläinten luetteloa. Siihen kuuluivat nyt karhu, susi, ilves, ahma, hylje, maakotka, huuhkaja, kanahaukka ja varpushaukka. Tapporahoja lupasi valtio maksaa näistä vain sudesta ja ahmasta. Kunnat saivat huolehtia muiden petonisäkkäiden ja -lintujen tapporahoista. Samana vuonna 1923 annetun luonnon-suojelulain nojalla rauhoitettiin eli päästettiin tapporahaukasta lisäksi 9 haukka- ja 5 pöllölajia (mutta ei esim. maa- ja merikotkaa, kalasääksä ja muuttohaukkaa). Kiintoisaa on tarkastella surmatuista petolinnuista eri aikoina maksettujen tapporahojen määriä. Vuonna 1841 eri lajeista maksettiin niiden vahingollisuuden mukaan 6-20 äyriä, mikä vuonna 1937 vastasi suunnilleen 11-37 mk ja vuonna 1988 13-44 mk. Vuosisadan vaihteessa (v. 1898) tapporahojen arvot olivat aivan toista luokkaa vaihdellen 15 pennistä kahteen ja jopa viiteen markkaan. Vuonna 1937 nämä raha-arvot olivat vastaavasti 2,1, 28 ja 70 mk ja vuoden 1988 mukaan 2,7, 36 ja 90 mk. Olisi ollut ihme, elleivät tällaiset palkkiot olisi saaneet pyssymiehiä liikkeelle.

Tapporahan toivossa ammuttiin muitakin petolintuja kuin kuvan kanahaukkaa. – Valok. Jukka Haapala.

Tapporahatilaston luotettavuus

Virallista tapporahatilastoa ei yleensä ole pidetty kovin luotettavana. Se pohjautuu niin moniin epävarmoin tekijöihin, että monet metsästäjät eivät anna sille paljoakaan arvoa, vaikka itse tapporahoja pidetään kyllä verraten helppona tulolähteenä. Pyytäjien, varsinaisen kansan kohdalla voidaan virhetekijöitä pohdittaessa puhua esim. tiettyjen eläinlajien heikosta tuntemisesta, vilpin mahdollisuudesta, vieläpä taikaukostakin. Virkamiesten kohdalla lienee ollut kyse huonosta luonnontuntemuksesta, herkkäuskoisuudesta ja välinpitämättömyydestä. Kaiken kaikkiaan virheitä syntyi varmaan helposti niissä tilaisuuksissa, missä surmattu, epävarmasti tunnettu eläin pyrittiin kunnanvirastossa saamaan tapporahan tuottavien joukkoon ja samalla virallisen tilaston taulukoihin.

Ehkä yleisin virheitä tuottanut tekijä on ollut juuri riittämätön lajintuntemus. Isommista petoeläimistä on tunnistamisvaikeuksia aiheuttanut kuitenkin ehkä vain ahma. Lintujen kohdalla on väärää lajinnäärityksiä tapahtunut varmasti paljonkin, erityisesti haukkoja ja pöllöjä nimettäessä. Useimmat haukat lienee esitelty kanahaukkoina ja useimmat pöllöt "huhkaimina".

Petolintutilaston arvoa vähentää petolintulajiston suuri kirjavuus: ehkä kaikkia petolintuja huuhekajasta varikseen. Kaikki tämä merkitsee sitä, että koko tapporahatilaston käsittelyssä on etupäässä tyydyttävä vain suurien piirteiden esittelyyn.

Lintujen väärinnäärityksiä ja vilpin käyttöä "tapporahametsästyksessä" on korostanut erityisesti E.W. Suomalainen (1917). Hän kertoo, että suurin osa niistä linnuista, joita v. 1914-16 tuotiin Porin kaupungin poliisille tapporahan saamista varten, kuului rauhoitettuihin lajeihin ja juuri näitä on myös suomalaisista lintuyslöistä eniten. Erityisesti näyttävät rauhoittamatonta merilokkia muistuttavat tavalliset lokit - harmaa-, selkä- ja kalalokki - ja toisaalta hyödylliset tuulihaukka ja sarvipöllö joutuneen tapporahaa toivovien saaliiksi. Mutta sitä, merkittäinkö kaikki nämä surmatut linnut tilastoon vai vain ne, joista tapporahaa maksettiin, ei Suomalaisen kirjoitus selvitä. Luultavasti vain jälkimäiset. Joka tapauksessa kirjoituksessa esitetty tilasto heikentää melkoisesti vahinkoeläiminä pidettyjen lintujen virallisen tapporahatilaston luotettavuutta, mutta ei niinkään petolintutilaston arvoa, koska useimmat tilaston

TAULUKKO 1. Pyydettyjen petolintujen määrät Viipurin läänissä vuosina 1876-1937 virallisen tapporahatilaston mukaan.

TABLE 1. The number of killed birds of prey in the province of Viipuri in 1876-1937 by Official Statistics of Finland.

Vuosi Year	Tapettuja petolintuja Killed birds of prey	Vuosi Year	Tapettuja petolintuja Killed birds of prey
1876	130	1907	8662
1877	538	1908	10971
1878	862	1909	11165
1879	407	1910	13542
1880	617	1911	13904
1881	258	1912	12813
1882	247	1913	12131
1883	230	1914	12029
1884	461	1915	11458
1885	361	1916	8143
1886	285	1917	6773
1887	113	1918	1532
1888	199	1919	1318
1889	775	1920	971
1890	314	1921	627
1891	447	1922	421
1892	264	1923	540
1893	277	1924	286
1894	474	1925	280
1895	283	1926	441
1896	384	1927	378
1897	257	1928	246
1898	427	1929	296
1899	3395	1930	240
1900	3136	1931	227
1901	5893	1932	184
1902	8251	1933	196
1903	5125	1934	600
1904	5565	1935	1135
1905	9826	1936	838
1906	11477	1937	742

Yhteensä total 1876-1937: 194 367

linnut - kuten kaikki haukat ja pöllöt ja oikeastaan lokitkin - on katsottava pedoiksi.

Jos tilastoon merkittiin vain ne lintuyslöit, joista tapporahaa todella maksettiin, vähenee tilaston epäluotettavuus merkittävästi. Ja varmaan monissa pitäjissä oli myös metsästäjälintujentuntija -nimismiehiä ja tilastot sen mukaan verraten oikeita.

Pääpiirteet petojen häviämisen kuluista maassamme ovat jo varhemmin tulleet esitellyiksi J.A. Palménin ansiosta, joka v. 1910 on "Suomen kartastossa" tekstein ja kartakkeen esitellyt tätä tapahtumaa. Tässä kohden on erityisesti huomion arvoista, että myöskin hän on käyttänyt samaa materiaalia, virallisen tilaston tapporahataulukkoita. Niitten antamien tietojen luotettavuudesta tai epäluotettavuudesta hän ei kuitenkaan sanallakaan mainitse. Myöskin K.M. Levander, joka "Suomen kartaston" seuraavassa laitoksessa (1925) jatkaa Palménin esitystä myöhempien tietojen pohjalta, käyttää tapporahamateriaalia. Palmén ja Levander kertovat tutkimuksissaan

kuitenkin vain isoista petonisäkkäistä.

Petolintutilaston lukumääristä

Vuoden 1741 asetus, joka määrää melkoisia palkkioita eri petolintujen surmaamisesta on varmaan yli 100 vuotta voimassa olleena ennättänyt saada aikaan suurta tuhoa petolintukannassamme. Sen vaikutukset eivät kuitenkaan välittömästi näy tilastossamme, koska tiedot tapetuista petolinnuista ennen vuoden 1876 puuttuvat. Vuoden 1868 lainmuutoksen jälkeen tapettujen petolintujen määrä todennäköisesti laski, koska oletettavasti vain harvat kunnat pystyivät suorittamaan tapporahoja petolinnuista. Vuoden 1898 lain runsaat palkkiot sensijaan nostivat tapettujen petolintujen määrää (kuva 1). Erittäin selväpiirteisenä tämä nousu näkyy sekä Viipurin läänin että myös koko maan pyyntiluvuissa. Eniten lintuja surmattiin viisivuotiskautena 1911-15. Sen jälkeen seuraa kuitenkin huima lasku varsinkin vapaussotavuosien tienoilla ja 1920-luvulla, jolloin erityisesti ra-

TAULUKKO 2. Pyydettyjen kettujen ja petolintujen vuosittaiset keskimäärät 5-vuotiskausittain Viipurin läänissä sekä pyydettyjen petolintujen vuosittaiset keskimäärät 5-vuotiskausittain koko Suomessa.

TABLE 2. The average numbers of killed Red foxes and birds of prey in the province of Viipuri in five-years periods and the average numbers of killed birds of prey in Finland in five-years periods.

Vuosisjakso Period	Viipurin läänissä Province of Viipuri		Koko Suomessa Finland, total
	Tapettuja kettuja Killed Red foxes	Petolintuja Birds of prey	Tapettuja petolintuja Killed birds of prey
1876-80	454	511	3023
1881-85	414	311	4252
1885-90	401	337	4902
1891-95	411	349	6659
1896-1900	336	1516	14896
1901-05	225	6932	50215
1906-10	129	11153	67841
1911-15	159	12467	88327
1916-20	155	3745	30536
1921-25	152	431	11968
1926-30	133	320	16249
1931-35	?	468	19764

2) Vuonna 1923 annetun luonnonsuojelulain nojalla petolinnuistamme rauhoitettiin 9 haukka- ja 5 pöllölajia, joka vähensi oleellisesti tapettujen petolintujen määrää Suomessa.

2) Nine hawk species and five owl species was protected by law in 1923, that decreased essentially the number of killed birds of prey in Finland.

hanarvon lasku on otettava huomioon merkitsevänä tekijänä. Tämän jälkeen pyyntimäärä pysyi jatkuvasti varsinkin Viipurin läänissä alhaisena.

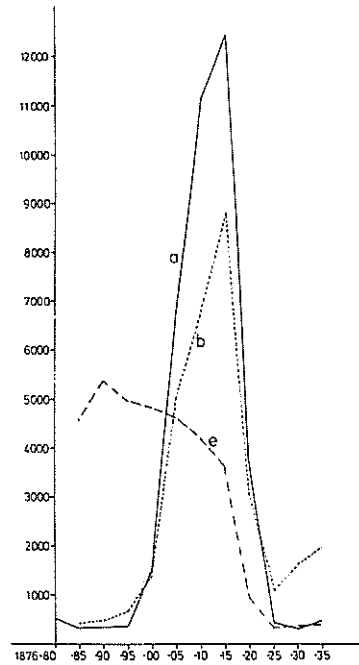
Se toiseikka, että Viipurin läänin pyyntikäyrä seuraa lähes samanlaisena koko maan pyyntikäyrää (kuva 1), osoittaa mielestäni selvästi kummankin käyrän suurin piirtein todellisuutta vastaavaksi kokonaispyyntilukujen osalta, vaikka lajien määrittämisessä onkin sattunut virheitä. Toisaalta herättää huomiota se, että pyyntiluvut putoavat, oltauan neljä vuotta hurjassa nousussa, peräti kahdessa vuodessa takaisin lähes alkuperäiselle matalalle tasolle. Käsitteäkseni tämä ei voi johtua yksin rahanarvon alenemisesta, sillä sitähan oli tapahtunut jatkuvasti aina 1890-luvulta lähtien. Suurin pyyntilukujen romahdus tapahtui 1910-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, jolloin rahanarvo putosi noin neljänteen osaan edellisen viisivuotiskauden keskiarvosta. Ilmeisesti asiaan on ollut vaikuttamassa muitakin syitä. Eräs niistä on ollut vapausotavuosien levoton aika, joka antoi ihmisille muuta ajateltavaa kuin lintujen pyynti. Toinen vaikuttava seikka on ollut v. 1923 voimaan astunut luonnonsuojelulaki monia petolintuja koskevina rauhoitusmääräyksineen. Suomalainen (1917) arvelee taas yhdeksi syyksi surmatujen lintujen lukumäärän voimakkaaseen laskuun sen, että "ampu-

minen on nykyään asianomaisetta luvatta kielletty ja ampumarpeiden saanti kovin vaikeaa".

Lisäksi haluaisin korostaa sitä, että petolintujen tavattoman tehokas pyynti noina tapporahakorotuksen jälkeisinä vuosina (1899-1915) on aivan ilmeisesti niin voimakkaasti vähentänyt sekä Viipurin läänin että koko maan petolintukantaa, että ammuttavia vahinkolintuja ei vuoden 1915 jälkeen asutuilla seuduin enää liiemmästi ollut. Kun ottaa huomioon, että "Suomen lintuatlaksen" (1983) mukaan Suomen haukkojen ja kotkien pesivien parien yhteismäärä oli 1980-luvun alussa noin 40 000 ja kaikkien pöllölaajien vastaava määrä noin 45 000 ja että esimerkiksi viisivuotiskautena 1911-15 koko maassa surmattiin vuosittain noin 88 000 petolintua (Viipurin läänissä n. 12 500), täytyi noihin lintuihin kohdistuvan hävityksen olla suorastaan tuhoisaa. Tuhottiinhan edellä esitettyjen lukujen valossa noin puolet koko petolintukannastamme. Näin siitäkin huolimatta, vaikka melkoinen osa "petolinnuista" olisi ollutkin esim. variksia ja lokkeja. Näyttääkin siltä, että petolinnut olivat 1920-luvulla käyneet Suomen luonnossa peräti harvinaisiksi. Vähentyihän pyydettyjen petolintujen määrä vuosina 1921-25 Viipurin läänissäkin huippuarvoista ja koko maassa 13,5 %:iin vastaavista koko maan pyyntimääristä.

Kirjallisuus

Erkamo, V. 1987: Isojen petoeläinten esiintymisestä Viipurin läänissä vuosina 1856-1937 etupäässä virallisen tapporahatilaston mukaan. - Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 8:67-137.
 Hyytiä, K., Kellomäki, E., Koistinen, J. (toim.) 1983: Suomen lintuallas. - SLY:n Lintutieto Oy, Helsinki.
 Merikallio, E. 1955: Suomen lintujen levinneisyys ja lukumäärä. - Helsinki
 Suomalainen, E.W. 1917: Mihin asiantuntemattomuus petolintujen tapporahain maksamisessa voi johtaa. - Luonnon Ystävä 21:220-225.
 Wikström, D. 1950: Peto- ja pesiärosvolinnuista. - Suomen metsästys (toim. Y. Ylänen): 401-426, Helsinki.
 Suomen kartasto 1910 (J.A. Palmén) ja 1925 (K.M.Levander).
 Tilastokeskus: Viipurin läänin maaherankertomukset vuosilta 1851-1937 niihin kuuluvine taulukoineen.
 Eri säännöksiä ja asetuksia, jotka koskevat metsästystä ja tapporahojen maksamista vuosilta 1664, 1734, 1741, 1868, 1898, 1923

KUVA 1. Pyydettyjen petolintujen keskimäärä Viipurin läänissä (a) v. 1876-1935 viisivuotiskausina ja samoin koko maassa (b, todellisista arvoista vain 1/10) v. 1880-1935. Rahanarvon lasku (c), lasketu vuoden 1983 arvon pohjalta.

Kirjoittajan osoite - author's address

Viljo Erkamo
 Kauppalantie 4 A 8
 00320 Helsinki